

“Jag hann ju inte säga någonting!”

En observationsstudie av barns möjlighet
till inflytande i förskolans samling

“I didn’t get the chance to say anything!”

An observation study of children’s
opportunity to influence in preschool
circle time

Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå 15 Högskolepoäng
Vårterminen 2011

Helena Gustafsson

Handledare: Monica Johansson
Examinator: Gunbritt Tornberg

Resumé

Arbetet art: Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15hp
Högskolan i Skövde

Titel: ”Jag hann ju inte säga någonting!” En observationsstudie av barns
möjlighet till inflytande i förskolans samling.

Sidantal: 37

Författare: Helena Gustafsson

Handledare: Monica Johansson

Datum: juni 2011

Nyckelord: Delaktighet, inflytande, demokrati, förskola, pedagogisk samling.

Förskolans läroplan (Lpfö98) säger att barnet i förskolan ska få en grundläggande förståelse för demokratins innebörd. Den pedagogiska verksamhetens utformning ska möjliggöra att barnet kan ge uttryck för sina intressen och påverka sin situation. Den här studiens syfte är att undersöka hur barnets delaktighet framträder i förskolans verksamhet. Som avgränsat undersökningsområde har förskolans pedagogiska samling valts. Studien har genomförts med en kvalitativ metod. För insamlandet av det empiriska materialet gjordes observationer under samlingstillfällena på en förskoleavdelning med barn i åldrarna fyra till sex år. Det insamlade materialet analyserades med utgångspunkt i ett sociokulturellt perspektiv. Under analysen framkom att barnen uttryckte sina intressen genom verbalt språk, kroppsspråk och handlingar. Barnen gavs möjligheter till delaktighet och inflytande genom att förskollärarna tog hänsyn till deras intressen, värnade om deras aktiva deltagande och gav dem valmöjligheter. Det som barnen genom inflytandet påverkade var samlingens innehåll, dess tidslängd och hur engagemanget i barngruppen blev. Diskussionen behandlar studiens resultat och tidigare forskning. Den belyser vilka konsekvenser barnens uttrycksätt kan få för alla barn under samlingen. Även barnens inflytande på varandra och pedagogens betydelse diskuteras. Studiens slutsats är att barnen i viss mån har inflytande i förskolans samling. Graden av inflytande varierar beroende på barnets förmåga att uttrycka sina intressen och pedagogens uppmärksammande och tillvaratagande av det barnen ger uttryck för.

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15 hp University of Skövde

Title: "I didn't get the chance to say anything!" An observation study of children's opportunity to influence in preschool circle time.

Number of pages: 37

Author: Helena Gustafsson

Tutor: Monica Johansson

Date: June 2011

Keywords: Participation, influence, democracy, preschool, circle time.

The Swedish preschool curriculum (Lpfö 98) says that the child in preschool should have a basic understanding of democracy. The educational activity should allow the child to express its own interests and to have a direct influence on the daily activities in preschool. This study aims to examine how children's participation appears in preschool. Among the daily activities in preschool is circle time. This activity has been chosen as defined study area. The study was conducted with a qualitative approach. For the collection of the empiric material observations were made during the circle time and with children aged four to six years. The collected material was analyzed on the basis of a sociocultural perspective. The analysis revealed that the children expressed their interests through verbal language, body language and actions. The children were given the possibility to participate and to use their influence because the preschool teachers took into account their interests, guarded their active participation and gave them choices. The children influenced the contents and the duration of the circle time as well as the atmosphere in the group. The discussion deals with the study results and previous research and highlights the ways of expression of the children. The children's influence on each other and the importance of the teacher is also discussed. The study concludes that, to some extent, preschool children have an influence on the circle time activity. The degree of influence varies depending on the child's ability to express its interests and the teacher attention and procurement of the children's influence.

Innehållsförteckning

BAKGRUND	1
Inledning	1
Studiens teoretiska utgångspunkt	2
Sociokulturellt perspektiv	2
Centrala begrepp	2
Demokrati.....	2
Delaktighet och inflytande	3
Samling	4
Syfte och frågeställningar	5
LITTERATURGENOMGÅNG.....	6
Demokrati i förskola och skola	6
Barns delaktighet och inflytande i förskolan	6
Pedagogens betydelse för barns delaktighet och inflytande	8
Barns delaktighet och inflytande i förskolans samling.....	9
Litteratursammanfattning.....	10
METOD	11
Metodval	11
Urval	12
Genomförande.....	12
Pilotstudie.....	13
Observationernas genomförande	13
Forskningsetik	14
Trovärdighet.....	15
Bearbetning och analys.....	15
RESULTAT	17
Barnens initiativ till inflytande.....	17
Inflytande genom verbala uttryck.....	17
Inflytande genom kroppsspråk och handlingar	20
Pedagogernas betydelse för barnens inflytande	23
Pedagogernas uppmärksammande av barnets intressen	23

Pedagogernas uppmuntran till barns delaktighet.....	26
Barnen ges valmöjligheter	27
Resultatsammanfattning	28
DISKUSSION.....	29
Metoddiskussion.....	29
Resultatdiskussion.....	30
Studiens resultat ur ett sociokulturellt perspektiv	30
Verbala språket som redskap för inflytande – konsekvenser och möjligheter	30
Barnens inflytande på varandra.....	32
Pedagogens erbjudande om möjlighet till och tillvaratagande av barnens inflytande	32
Avslutande reflektion	34
Vidare forskning.....	34
REFERENSER.....	35

Bilaga

BAKGRUND

Under denna rubrik följer en inledning där mina motiv för studiens forskningsområde förklaras. Därefter presenteras studiens teoretiska utgångspunkt, ett sociokulturellt perspektiv och för studien centrala begrepp. Slutligen visas studiens syfte med tillhörande frågeställningar.

Inledning

Förskolan och skolan vilar på demokratins grund. Det blev jag, som nybliven lärarstudent, införstådd med första tiden i utbildningen då jag stiftade bekantskap med Läroplanen för förskolan (Lpfö98) (Skolverket 2006b) och Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo94) (Skolverket 2006a). Även om detta tedde sig som en självklarhet för mig tyckte jag till en början att det var svårt att få grepp om hur styrdokumentens krav kan omsättas till praktiken. Genom att ta del av teorier och få egna erfarenheter under utbildningens gång blev det tydligare för mig vad demokrati i förskolan kan innebära. Reflektionerna kring ämnet har dock inte blivit mindre, utan genom nya erfarenheter och lärdomar har frågor och funderingar väckts. Min uppfattning är att demokrati som begrepp innefattar flera olikadelar som alla är av betydelse.

Enligt min mening är en central del av demokratiaspekten delaktighet och inflytande. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) menar att barn blir delaktiga och har inflytande ifall vuxna på ett respektfullt sätt bemöter och tillvaratar deras intentioner och intressen. Lpfö 98 säger enligt Skolverket (2006b) att barnen genom en demokratisk utformad verksamhet på sikt ska bli aktiva deltagare i samhällslivet. Den menar också att barnens behov och intressen, som de själva uttrycker på olika sätt, bör utgöra grunden för verksamhetens utformning. För att pedagoger i förskolan ska kunna förvalta detta uppdrag anser jag det nödvändigt med fördjupning i på vilka olika sätt barns delaktighet och inflytande kan yttra sig och tillvaratas. Som arena för studiens undersökningsområde valdes förskolans pedagogiska samling. Då samlingen är ett vanligt inslag i förskolan menar jag att det är ett område som förskolans pedagoger ofta arbetar med.

Studiens teoretiska utgångspunkt

Här följer en presentation av det sociokulturella perspektivet ur vilket studien tar sin utgångspunkt.

Sociokulturellt perspektiv

För att under insamlandet av studiens empiriska material och vid analysen av detta ha något att stödja mina förehavanden och slutsatser på, valde jag att utgå ifrån ettsociokulturellt perspektiv. Säljö (2010) förklarar att ett kännetecken för detta perspektiv är ett intresse för på vilket sätt kognitiva och fysiska tillgångar tillvaratas av grupper och individer. Enligt Hundeide (2006) är ett antagande i det sociokulturella perspektivet att det är de redan existerande historiska och kulturella villkoren som inverkar på barnets utveckling. Då man studerar barnets utveckling är det väsentligt att ta hänsyn till dess sociokulturella ramar. Centralt i det sociokulturella perspektivet menar Säljö (2010) är kommunikativa processer och samspelet mellan individer. Även det som benämns som kulturella redskap är väsentligt. Det viktigaste redskapet är språket eftersom det är genom kommunikation som barnet blir delaktigt i andra människors uppfattningar och tolkningar. Barnet utvecklar även nya sätt att resonera och handla genom att delta i kommunikation med andra. Andra betydelsefulla redskap är de materiella, som av Säljö anses viktiga då de utvecklats för att fylla en funktion. Säljö ger även sin syn på situerat lärande, vilken är att handlingar, tänkande och lärande sker i ett sammanhang. Av detta återskapas sedan andra sammanhang som kan möjliggöra ytterligare lärande (Säljö 2010). Att barn lär sig i samarbete med andra förklaras av Vygotskij (1999). Genom att samarbeta med och imitera någon som är mer kunnig gynnas barnets inläring och utveckling enligt Vygotskij.

Centrala begrepp

Nedan redovisas några av de mest centrala begreppen för studien. Förklaringarna som följer till begreppen ska inte ses som allmänt gällande utan det som framgår är hur jag valt att förhålla mig till dem specifikt för denna studie.

Demokrati

Begreppet demokrati beskrivs av Persson (2010) som dynamiskt. Det kan tolkas olika beroende på sammanhang och vem det är som diskuterar det. Begreppets innebörd förändras genom historien. Persson pekar också på att demokrati för många är starkt förknippat med något bra, det har en positiv laddning. Med anledning av detta menar Persson att det är populärt bland människor att använda sig av begreppet i samband med sina egna idéer och åsikter, oavsett vilken ideologi man tillhör.

Bergström och Holm (2005) hänvisar till en, av statens offentliga utredningar, utförd demokratiutredning¹. I denna utgår från två teorier rörande demokrati, dels den deltagande demokratin, dels den deliberativa demokratin. Den deltagande demokratin kännetecknas av en betoning på gemenskap och jämlikhet. Här ställer man krav på och förväntar sig engagerade deltagare. I den deliberativa demokratin betonas argumentation och diskussion vilket anses vara betydande för demokratin. För denna demokratiform behövs offentliga platser för samtal och enligt utredningen kan skolan ses som en sådan.

I den här studien är jag intresserad av hur demokrati förhåller sig i förskolan. Då demokrati visat sig vara ett begrepp med flera innebörder väljer jag att avgränsa mig. Eftersom jag anser att *delaktighet* och *inflytande* är centrala delar av demokratibegreppets innebörd väljer jag att närmare undersöka dessa i den här studien.

Delaktighet och inflytande

Johannesen och Sandvik (2009) resonerar kring vilken betydelse delaktighet och inflytande kan ha i förskolesammanhang. De menar att begreppen ofta jämföras med medbestämmande. Det har i de fallna debatterats om vem som ska bestämma i förskolan. För mig är själva bestämmandet endast en liten del av mitt synsätt på begreppen. Jag ansluter mig mer till det Johannesen och Sandvik framhåller; att delaktighet och inflytande är att vara en del av en gemenskap där respekt och inkludering är en del av kärnan. I den här studien väljer jag att skilja på begreppen *delaktighet* och *inflytande*. Min syn på begreppet delaktighet i sammanhang av förskolan är att barnen är aktiva eller passiva deltagare i den pedagogiska verksamhetens rutiner och aktiviteter. Som jag ser det kan deltagande se ut på olika sätt och ett sätt är genom inflytande. Arnér (2009) menar att inflytande i förskolan innebär att barn på ett påtagligt sätt ska ges möjlighet att påverka den pedagogiska verksamheten. Hon pekar även på att begreppet, när det gäller förskolan, handlar om att lyssna till och respektera barns röster vilket också det är min tolkning.

Fennefoss och Jansen (2009) menar att demokratibegreppet är förbundet till utvecklingen av samhället, rättigheter för samhällsmedborgarna, och *delaktighet*.

Sammanfattningsvis kan förtydligas att jag liksom Fennefoss och Jansen (2009) ser på delaktighet som en central del av demokrati. I studien valde jag därför att undersöka barns *delaktighet* ur vilket jag sedan valt att begränsa mig ytterligare till att titta närmare på barns *inflytande* som jag menar är en aspekt av delaktighet. I den här studien innebär inflytande att barn i förskolan får sina intressen uppmärksammade och ges möjlighet till att påverka sin situation i förskolan.

---

¹SOU 2000:1, *En uthållig demokrati!* (Stockholm 2000).

Väsentligt att påpeka här är att begreppen delaktighet och inflytande precis som Arnér (2009) betonar tolkas olika beroende på person och sammanhang. När andra författare refereras i studien används de begrepp de själva valt att använda.

Samling

Anledningen till att jag har valt förskolans pedagogiska samling som undersökningsarena för den här studien är att jag vill studera inflytande i förhållande till ett, enligt mina erfarenheter, vanligt förekommande moment i förskoleverksamheten. Rubinstein Reich (1996) beskriver samling som ett återkommande moment i förskolan där barn och vuxna samlas i grupp och genomför aktiviteter tillsammans. Denna definition ansluter jag mig till.

Samling är enligt Rubinstein Reich (1996) ett moment som länge funnits i både förskolan och skolan. Hon menar att samling i förskolan påminner om lektioner i skolan. Hon förklarar att barnen i samlingen inordnas i ett kollektiv där de förväntas klara av saker som att ta del av instruktioner och turtagande. Olofsson (2010) pekar på att det finns likheter mellan dagens samlingar och de samlingar man hade i barnträdgårdarna under 1940-talet. Barnträdgårdarna beskrivs av Hwang och Nilsson (2003) som en verksamhet där barn fick vistas några timmar om dagen tillsammans med utbildad personal. Verksamheten influerades av Fröbels pedagogik, som betonar vikten av att ha barnens aktivitetslust som utgångspunkt, och genom aktiviteter och lekar styrda av en vuxen lotsa barnen framåt i deras utveckling. Olofsson (2010) drar paralleller med samlingens vanliga form, cirkeln, till Fröbels idé om att den bidrog till gemenskap. Enligt Rubinstein Reich (1996) ansåg Fröbel att det var väsentligt med en synkroniserad själslig och kroppslig utveckling hos barnet. Barnet skulle få varva koncentrationstränande aktiviteter med fysiska aktiviteter som ringlekar och liknande. Något som enligt författaren satt spår i dagens samlingar.

Simeonsdotter Svensson (2009) förklarar att samlingen ofta är ceremoniliknande där vanliga inslag är upprop av barnens namn och dagliga moment som att dra almanackan och ta upp dagens datum och namnsdag. Dessa ceremonier anses enligt Rubinstein Reich (1996) skapa trygghet och gemenskap för barnen. Författaren ställer frågan vilken oavsiktlig betydelse en ritualliknande ceremoni kan ha och hänvisar till Ehn som är forskare i etnologi. Han hävdar att samlingen disciplinerar barnen i en daglig ordningsritual.

Syfte och frågeställningar

Studiens övergripande syfte är att undersöka hur barns delaktighet framträder i en förskolas verksamhet. Mer specifikt studeras delaktighet genom barnens möjligheter till inflytande under förskolans samling.

För att uppnå mitt övergripande syfte har valet gjorts att använda följande frågeställningar:

Hur tar barnen egna initiativ till inflytande under samlingen?

På vilka olika sätt erbjuder pedagogerna barnen möjligheter till inflytande under samlingen?

Vad är det som barn kan påverka under samlingen?

LITTERATURGENOMGÅNG

Nedan presenteras nordisk litteratur och forskning som har anknytning till barns delaktighet och inflytande. Det som behandlas är *demokrati i förskola och skola, barns delaktighet och inflytande i förskolan, pedagogens betydelse för barns delaktighet och inflytande* samt *barns delaktighet och inflytande i förskolans pedagogiska samling*. Slutligen ges en sammanfattning av litteraturgenomgången.

Demokrati i förskola och skola

Enligt Lpfö98 (Skolverket 2006b) är det i förskolan som barnen ska få en grundläggande förståelse för demokratins innebörd. Barnen i förskolan ska beredas för ansvar och delaktighet samt de rättigheter och skyldigheter som det demokratiska samhället består av. Larsson (2007) menar att demokratiska principer är högt värderat i läroplaner, skollag och kursplaner. Att skolan har som uppgift att ge barnen möjlighet att tränas i demokrati betonas av Ferm (1993). Han menar att människor bör få vara delaktiga och konstruktiva eftersom motsatserna leder till passivitet och oförmåga att påverka.

Demokratiska värderingar betraktas som väsentliga för utvecklingen av ett hållbart samhälle, vilket gör det aktuellt att i dagens förskola arbeta med detta (Karlsson 2009). Fennefoss och Jansen (2009) menar att den demokratiska fostran som förskolans styrdokument manar till innebär att barnet, i förskolans gemenskap, får uppleva att de är aktiva medverkande. De anser att den demokratiska fostran är närbesläktat med social kompetens där barnen får lära sig ansvarstagande, respekt och förståelse av sociala normer. Författarna pekar på vikten av att barnet i förskolan får uppleva relationer och aktiviteter som kan skapa demokratiska attityder. De beskriver leken i förskolan som en arena för demokratiskt lärande.

Att skolans styrdokument är generellt hållna påpekas av Almgren (2006). Författaren menar att demokrati handlar om värderingar men betonar också att det även innefattar politisk kunskap. Även om alla i en demokrati har rätt att delta i beslutsfattande så menar Almgren att de som har mer kunskap om hur systemet fungerar således har mer maktfördelar. Därav menar hon att politisk kunskap är ett kärnvärde för demokratiska medborgare.

Barns delaktighet och inflytande i förskolan

Sett ur ett samhällsutvecklingsperspektiv menar Arnér och Tellgren (2006) att det i vår tid sätts värde på att människor är kreativa, kritiskt granskande och har samarbetsförmåga. De ser dock en motsättning i detta då de efter att ha tagit del av barns upplevelser konstaterar att barn ibland uppfattar det som bra att göra som de vuxna har bestämt utan ifrågasättande. Karlsson (2009) förklarar att barn visar tillit för

vuxnas auktoritet. Det gäller dels när det handlar om vad som moraliskt betraktas som rätt och fel, dels när det rör sig om kunskaper, och bör beaktas gällande gestaltningen av demokratiska värden.

ØdegaardEriksen (2007) har utfört en studie där en del av resultatet pekar på en variant av hur en tvåårig pojkes inflytande i förskolan kan yttra sig. I det fallet var det inte barnets verbala uttryck som ledde till inflytande. Förskollärarna kunde istället se att han tyckte om att leka en särskild lek. Detta tog de fasta på och valde att ha som temaarbete med berättelser och kreativt skapande som berörde det pojken lekte med.

Relationen mellan barns delaktighet och inflytande och förskolor med olika kvalitetsnivåer² behandlas i Sheridans (2001) studie. I studien intervjuades barn från förskolor som bedömts ha hög kvalitet och barn från förskolor där kvalitén var lägre om deras upplevelse av inflytande. Resultatet pekar på att barnen i förskolorna med den högre kvalitén, upplevde att de hade ett större inflytande i verksamheten, än de barn som gick i de lågkvalitativa förskolorna. Barnen i förskolorna av hög kvalitet hade i större utsträckning uppfattningen att förskollärarna visste vad de tyckte om för något. Studien visar även att det som barnen har inflytande över till störst del är deras egna aktiviteter och lekar, samt över sina egna saker. Det tycktes inte lika vanligt att barnen var med och påverkade förskolans organisation eller dess rutiner, aktiviteter och innehåll.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) resonerar kring vad delaktighet innebär, dels som värde, dels för pedagogiken. De menar att delaktighet som värde är grundat på ställningstaganden av etiskt slag, vilka ger barn rätt att uttrycka sina åsikter. När man talar om delaktighet som pedagogik förklarar de att den även då grundas på etiska ställningstaganden, men att innebörden då blir djupare. De menar att när det gäller delaktighet ur ett pedagogiskt perspektiv är det inte tillräckligt att enbart lyssna till barnens åsikter utan dessa måste också tas tillvara och omsättas i praktiken.

På vilket sätt den fria leken i förskolan är en arena där barns delaktighet och andra demokratiska värden blir centrala förklaras av Fennefoss och Jansen (2009). De menar att barnen i leken får träna sig på initiativtagande, till att inbjuda andra till deltagande och kompromissa med egna intressen i förhållande till andras. Löfdahl och Hägglund (2006) visar dock i sin studie att barn i leken inte alltid följer demokratiska värderingar, utan utesluter varandra från att bli delaktiga. Det framkom att sociala maktstrukturer som exempelvis ålder fick betydelse för vem som fick vara delaktig eller inte.

---

²Kvalitén i förskolorna bedömdes utifrån ECERS, vilket är en metod som används för utvärdering av förskolors kvalitetsnivåer (Sheridan 2001).

Pedagogens betydelse för barns delaktighet och inflytande

Persson (2010) undersöker hur pedagoger i förskolan och skolan hanterar det demokratiska uppdraget som styrdokumentet manar till. Resultatet visar på vad pedagogerna ansåg betydelsefullt för demokrati. Det var barnens engagemang och deltagande i sitt eget lärande, möjligheter för barnen att förmedla och uttrycka vad de vill, barnens förståelse för andra samt att barn tar ansvar och deltar i demokratiska processer. Även Westlund (2009) har i sin i dagsläget pågående studie undersökt hur pedagoger ser på demokratiuppdraget. Det framkommer tre olika aspekter som visar på hur förskollärarna i studien menar att man arbetar för barns delaktighet. En aspekt är att observera barnen och ha deras intressen i åtanke vid planering av aktiviteter. Att barnen i en öppen dialog tillåts uttrycka sina åsikter är en annan aspekt som visar sig. Ännu en aspekt som av förskollärarna angavs var vikten av att den pedagogiska verksamheten är utformad så att den möjliggör för barn att fatta beslut och göra val.

Att det inte är lika vanligt med studier som behandlar små barns delaktighet som de som berör äldre barn betonas av Emilson och Folkesson (2006). Därav kommer en av orsakerna till att de själva valde att studera de allra minsta barnen på förskolan i ämnet delaktighet. Deras studie behandlar barns delaktighet i förhållande till graden av förskollärares kontroll. Resultatet visar att situationer där förskollärare var starkt systematiska och strukturerade kunde begränsa barns delaktighet, medan situationer som var av mer ostrukturerade och mindre kontrollerade slag kunde verka främjande för detsamma. Arnér (2009) pekar också på att ett pedagogiskt arbetssätt som är allför återhållsamt och styrande motverkar barns möjligheter till inflytande. Hon menar att ett förhållningssätt som istället är bejakande och tillåtande för barnens egna initiativ möjliggör barnens inflytande.

Wood (1999) förklarar att läraren i skolan ofta innehar rollen som frågeställare. I det vardagliga livet ställer människor frågor till varandra av olika anledningar. Dessa kan vara att frågeställaren vill veta något hon eller han inte redan vet, att frågeställaren vill be om något, eller för att visa sitt intresse och vara tillmötesgående. I skolan kan frågorna vara av annan karaktär. Här ställer lärarna frågor trots att de vet svaret för att kontrollera eleverna eller för att bevisa att något är rätt. Detta visar enligt författaren på att det i skolan finns en sorts regler som barnet får lära sig och i det vardagliga livet en annan sort. Jonstoj och Tolgraven (1995) menar att om läraren vill mötas i ett jämlikt samtal med delaktiga barn bör frågor där ett rätt svar förväntas, eller förtäckta instruktioner ges, undvikas.

Barns delaktighet och inflytande i förskolans samling

Olofsson (2010) ställer frågan om samlingen kan vara ett moment där barnen blir delaktiga på ett demokratiskt vis när det gäller samtal. Hon pekar på två hinder för detta, dels att lärare av praktiska skäl kontrollerar samlingen genom att använda förmedlingspedagogik, dels att de barn som är blyga kanske inte får uttrycka sina tankar och idéer. Författaren menar att det är viktigt att reflektera över hur pedagogen i samlingen kan arbeta för att övervinna dessa hinder. Hon menar att ett aktivt engagemang i samlingarnas samtal inte är den enda vägen till barnens delaktighet i samlingen. En annan väg kan vara att barnen ges olika uppgifter med hänsyn till deras olika förmågor, något som enligt författaren kan verka stärkande för känslan av bekräftelse och delaktighet. Jancke(1993) reflekterar över vad det är barnen lär sig gällande samtal under samlingen. Hon ställer sig frågan om det är att samtala på ett ömsesidigt vis med varandra eller om det är att den som är bäst på att göra sin egen röst hörd blir mest uppmärksam.

Hur barn hanterat det de upplever som svårigheter i samlingen har undersökts i Simeonsdotter Svenssons (2009) avhandling. Här framkom att delaktighet hade betydelse. Det visade sig att barnen inte upplevde svårigheter lika stora då de kände sig delaktiga i lärandesituationen.

Emilson (2008) har i sin studie fokuserat på relationen mellan barns inflytande och lärarens kontroll i samlingen. Det visade sig att barnens inflytande i samlingen var begränsat men då det förekom var det i form av att barnen fick valmöjligheter utifrån givna alternativ. Även barnens initiativ till att förmedla sina åsikter förekom. Det kunde konstateras att lärarens kontroll på olika sätt påverkade barnens valmöjligheter och möjligheterna till att uttrycka sig. Olofsson (2010) betonar dock att en svag ledare inte är liktydigt med delaktiga barn. För att alla barn ska delta i samlingen på sina villkor, och med sina reaktioner styra upplägget, behövs en tydlig och lyhörd ledare som har ett medvetet ledarskap.

Gällande barns inflytande i samlingen menar Olofsson (2010) att det förekommer situationer där barnen ges valmöjligheter. Dock är detta inte alltid äkta valfrihet eftersom det är pedagogerna som utformat valalternativen vilka även ofta är begränsade. Att barnet istället får välja huruvida det vill delta i samlingen eller inte är däremot äkta valfrihet. Olofsson betonar även att samlingen bör vara frivillig med undantag för samlingar där viktig information ges. Hon förklarar att barnen oftast väljer att delta i en samling som de upplever som intressant och meningsfull.

Litteratursammanfattning

Litteraturen talar för att demokratispekten inom förskolan anses betydelsefull av både forskare och styrdokument. Demokratiska värderingar ses som centrala för samhällsutvecklingen. Barn bör ges möjlighet att uttrycka sina intressen för att få inflytande i förskolans verksamhet och för att rustas för framtiden. Forskningen pekar på att pedagogernas kännedom om barnets intressen och förmågor ses som en möjlighet för att kunna ge barnen inflytande. En lyhörd och uppmärksam pedagog är betydelsefullt för barnens möjligheter att påverka. Här betonas vikten av att pedagogen tillvaratar och omsätter det barnen ger uttryck för i praktiken. Det visar sig också att pedagoger menar att barn ges inflytande genom valmöjligheter.

Efter att tagit del av den litteratur och forskning som jag funnit i ämnet menar jag att det behövs ytterligare forskning som fördjupar sig i olika delar av ämnesområdet. Med detta anser jag att föreliggande studies frågeställningar blir relevanta eftersom intentionerna med dem är en fördjupning i hur barns initiativ till inflytande yttrar sig, hur pedagogen möjliggör barns inflytande samt vad barn har inflytande över.

METOD

Nedan följer en redogörelse över vilken metod som använts i studien och anledningarna till att denna bedömdes som lämplig. Här redovisas också urval av respondenter och undersökningssituation samt hur genomförandet av observationerna, och bearbetningen av det insamlade materialet gick till. Även de forskningsetiska principer som tagits hänsyn till samt studiens trovärdighet återfinns under denna rubrik.

Metodval

I den här studien har en kvalitativ ansats valt. Motivet till det valet är att i en kvalitativ studie är man enligt Starrin och Svensson (1994) intresserad av hur ett fenomen är beskaffat, det vill säga vilka egenskaper det innehar. Mitt intresse är att utröna hur barns delaktighet i förskolans verksamhet framträder. Starrin och Svensson förklarar att den kvantitativa metoden istället är lämplig att använda då man redan har kännedom om olika företeelser och ska undersöka hur dessa beter sig i exempelvis storlek, mängd och mönster.

Studien är av empirisk karaktär. Patel och Davidson (2003) menar att empirisk kunskap erhålls genom erfarenheter från omvärlden som kan uppkomma från observationer av denna. Kunskap som inte är empirisk kräver inte observation av verkligheten utan kan inhämtas från tidigare kunskapsproduktioner.

För att studera fenomenet barns delaktighet i förskolan valde jag att utföra observationer. Arvastson och Ehn (2009) framhåller observationer som fördelaktigt då intresset är att få reda på människors beteende i diverse situationer och vilka konsekvenser detta får i form av handling och respons från andra människor. Befring (1992) konstaterar att det vid observationer är forskaren själv som utgör ett mätinstrument eftersom upplevelser och intryck registreras.

De observationer jag genomfört kan anslutas till kategorin delvis deltagande observationer. Fangen (2005) förklarar att det är en metod där forskaren till en del deltar i informanternas sammanhang. Detta innebär enligt Fangen att forskaren får en inlevelse i forskningsobjektet vilket bidrar till att skapa ett engagemang hos denna. Under observationerna deltog jag i viss mån i barnens dagliga förskolevistelse, mer specifikt i deras samlingsstunder. Jag deltog i vissa moment av samlingen, vilket exempelvis var sånger, ramsor och rörelser. Vid andra moment som exempelvis då barnen svarade på förskollärares frågor, målade eller räknade föremål var jag endast iakttagare.

Som hjälpmedel under observationerna använde jag mig av diktafon och anteckningar. Fördelar med bandinspelning är enligt Rubinstein Reich och Wesén (1986) att en information av detaljerat och obearbetat slag fås. Anteckningar ansåg jag nödvändigt för

att få med det som inte går att höra samt som stöd för att kunna tyda vem som pratar när på inspelningarna.

Urval

Observationerna har utförts på en förskola i Västra Götaland. Det var flera bidragande faktorer som gjorde att valet föll på denna förskola. En anledning var att jag vid förfrågan fick positivt bemötande från både rektor och pedagoger, vilket jag ansåg skulle utgöra en god grund för kommande samarbete. Andra orsaker var att jag inte tidigare har någon relation till förskolan, pedagogerna eller barnen. Jag ansåg detta vara en fördel eftersom jag då inte hade några tidigare uppfattningar, utan kunde få en helt ny bild av mitt intresseområde.

Vid min första kontakt med förskolan talade jag med rektorn och önskade att få utföra observationer på en av förskolans avdelningar. Jag förklarade att det inte var av betydelse vilka åldrar barnen hade där, utan att hon fick se var det passade bäst och fråga om jag var välkommen. Detta gjorde att jag hamnade på en avdelning med 18 barn i åldrarna fyra-sex år. På avdelningen arbetar tre pedagoger som samtliga är utbildade förskollärare. Två av pedagogerna har relativt lång yrkeserfarenhet då de arbetat i 15-20 år som förskollärare. En av pedagogerna är relativt nyutbildad och har arbetat som förskollärare under två års tid.

Genomförande

Arbetet med studien inleddes med att läsa in mig på litteratur och tidigare forskning i ämnen som berör studiens syfte. Även litteratur som behandlar forskningsmetoder och då särskilt observationer tog jag till hjälp i det förberedande arbetet. När det var dags för att utföra observationerna valde jag först en kommun där jag inte har någon personlig koppling till förskoleverksamheten. Genom att använda kommunens hemsida fann jag namn på en förskolerektor. Hon kontaktades och jag presenterade mig själv, min utbildning samt studiens övergripande syfte. Rektorn såg inga hinder med mina observationer utan lovade att fråga någon av förskolans avdelningar om jag var välkommen. Dagen efter fick jag kontaktuppgifter till en av avdelningarna som hade ställt sig positiva till min studie. De kontaktades och informerades även de om studiens syfte samt om hur jag planerade att genomföra mina observationer.

För att barn och pedagoger skulle få en bild av vem jag är och känna sig så avslappnade som möjligt under min närvaro besökte jag förskolan under två dagar. Jag presenterade mig för barnen. De blev informerades om att jag utbildade mig till förskollärare och var där för att lära mig mer om vad de gjorde och hur de hade det på förskolan. Ett brev som informerades barnens föräldrar om mig och studiens forskningsområde samt frågade om deras samtycke till att deras barn blev observerade skickades med alla barnen hem (se

bilaga). Då det inte visade sig att några föräldrar misstuckte till observationerna planerade jag i samråd med pedagogerna observationstillfällena.

Barnen har en eller två samlingar dagligen och de delas då in i olika gruppkonstellationer om cirka nio barn i vardera. Jag valde att observera olika grupper eftersom jag ansåg det ge mig ett bredare material. Det blev totalt sex observationstillfällena som ägde rum och ett av dem var en pilotstudie.

Pilotstudie

En pilotstudie är enligt Olsson och Sörensen (2001) en förberedande undersökning. Den används för att prova undersökningens tillvägagångssätt. Jag valde att genomföra en pilotstudie på samma förskola som övriga observationer ägde rum. Precis som i studiens övriga undersökningssituationer observerades samlingen. Med diktafon spelade jag in större delen av samlingen, men valde att stänga av inspelningen under sång och musik. Under observationen gjordes även anteckningar. Efter pilotstudiens genomförande kunde jag konstatera att det fungerade väl att använda diktafonen. Det jag anser ha stort värde, är att jag under pilotstudien fick möjlighet att pröva mig för och utveckla en form av fältanteckningar som fungerade väl för mig, och som jag sedan använde i de resterande observationerna. Eftersom pilotstudien fungerade väl lät jag det material som insamlades under denna ingå i studien.

Observationernas genomförande

Förutom observationen som ägde rum under pilotstudien genomförde jag fem observationer. Det som observerades var samlingsstunder, vilka tidsmässigt pågick i ungefär 20 minuter. Gruppkonstellationerna varierade vid de olika tillfällena. Antalet närvarande barn under de olika observationstillfällena var vid ett tillfälle sex barn, vid ett tillfälle sju barn, vid två tillfällen åtta barn, vid ett tillfälle (pilotstudien) nio barn och vid ett tillfälle femton barn. Observationerna ägde rum i ett tidsintervall av två veckor. De skedde tisdag till fredag under vecka 11 och onsdag vecka 12.

I inledningen av varje observationstillfälle försäkrade jag mig om att jag visste vad de barnen som deltog hette. Inspirerad från Rubinstein Reich (1996) förslag på samlingsobservationer valde jag att i anteckningsblocket rita en cirkel. Jag skrev sedan barnens förnamn, eller om det var tillräckligt för att jag ändå skulle minnas vem det var, enbart första bokstaven i deras namn, symboliskt för hur de satt i samlingen. Detta skapade en mall för anteckningarna. Då ett av barnen sade eller gjorde något som jag ville komma ihåg kunde jag dra streck från dennes namn och göra en anteckning. Vi några tillfällen ritade jag även pilar från ett barns namn till en annans för att kunna se vem den talade till. Då skrev jag upp vad som sades bredvid pilen. Jag antecknade även utan att använda cirkeln som mall vid vissa tillfällena under observationerna. Med hjälp av en diktafon som startades i inledningen av samlingen spelades det som ljudmässigt skedde under samlingarna in.

När observationstillfällena var över satte jag mig på ett ostört ställe där jag tittade på mina anteckningar och kompletterade med sådant jag fortfarande kom ihåg men inte hunnit skriva ned. Jag förtydligade vissa oklara anteckningar så jag inte senare skulle behöva bli osäker på hur jag menat.

Forskningsetik

Fangen (2005) betonar vikten av att vid observationer ta hänsyn till etiska aspekter. Innan studien påbörjades tog jag del av Vetenskapsrådets (2002) riktlinjer för forskningsetik och arbetade sedan efter dem under studiens gång. Vetenskapsrådet pekar på fyra huvudkrav vilka består av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att undersökningsdeltagarna informeras om vilken deras uppgift i projektet är, att deltagande sker på frivillig basis samt rätten till avbrytandet av medverkan. Pedagogerna informerades om att deras roll var att planera och genomföra samlingar på det sätt de vanligtvis brukar göra. Studiens övergripande syfte visades för pedagogerna. Barnens föräldrar informerades brevlades om vem jag är och vad jag hade för ärende på förskolan. De informerades också om studiens övergripande syfte. Jag presenterade mig för barnen och berättade att jag utbildade mig till förskollärare och hälsade på hos dem.

Samtyckeskravet säger att undersökningsdeltagarnas samtycke ska inhämtas av forskaren. Om deltagarna är yngre än 15 år bör deras vårdnadshavare i vissa fall, som exempelvis då forskningens karaktär är etiskt känslig, tillfrågas om samtycke. Jag inhämtade samtycke från pedagogerna vilka alla ställde sig positiva till medverkan. I min första kontakt med förskolan fick jag också rektorns samtycke. Även om jag inte bedömer forskningsområdet som känsligt valde jag att inhämta föräldrarnas samtycke till barnens deltagande (se bilaga).

Konfidentialitetskravet handlar om offentlighet och sekretess. Personuppgifter ska hanteras så att utomstående inte kan identifiera dessa. Anteckningar och ljudinspelningar förvaras där endast jag har tillgång till dem. I studien redovisas inget som kan härleda till varken kommun, förskola, pedagoger eller barn.

Nyttjandekravet åberopar att det insamlade materialet endast får användas till forskningsändamål. Endast forskare som följer de principer den ursprungliga insamlaren av materialet utlovat bör använda detta. Detta följer jag genom att enbart använda mig av det insamlade stoffet till den här studien.

Trovärdighet

Patel och Davidsson (2003) förklarar att trovärdighet i kvalitativ forskning handlar om hur väl forskarens tolkningar och analys överensstämmer med verkligheten. Enligt författarna är en relevant fråga gällande studiens trovärdighet huruvida forskarens upptäckter kan identifieras av någon utomstående.

Wallén (1996) menar att reliabilitet handlar om huruvida mätinstrumentet är pålitligt. Ett mätinstrument som är bra ska ge samma resultat vid upprepade mättillfällen. Att beakta reliabilitet vid observationer kan yttra sig som frågan huruvida en annan observatör hade uppfattat det som observerades på samma sätt, och kunna komma fram till samma slutsatser, förklarar Fangen (2005). Hon menar att detta inte är möjligt eftersom alla observatörer måste vara selektiva vid observation och begreppsutveckling. Detta får till följd att analyserna blir olika. Jag är medveten om att en annan observatör kunde fått ett annat resultat, dock anser jag inte reliabiliteten i studien vara mindre för det utan anser att den ska ses som ett komplement till liknande studier i det valda ämnesområdet.

Det finns enligt Magne Holme och Krohn Solvang (1997) alltid en risk att forskarens närhet påverkar så respondenterna beter sig annorlunda mot hur de annars skulle göra. Orsaken till det är enligt författarna att de kan vilja tillmötesgå förväntningar som de kan tro att forskaren har. Denna teori blir väsentlig att reflektera över i min studie. Valet att berätta för pedagogerna vilket studiens övergripande syfte var tedde sig först inte som en självklarhet för mig. Jag beaktade att risken för att deras vanliga beteende kunde ändras, genom att de visste vilket mitt intresseområde var, fanns. Fördelarna, som jag kom fram till fanns genom att berätta, anser jag dock övervägde. Jag menar att om pedagogerna inte vetat om vad för något i samlingen som studerades, kanske de inte känt sig lika avslappnade, utan istället funderat över vad jag egentligen tittade efter. Viktigt att beakta är dock att studiens resultat kan ha påverkats med anledning av att pedagogerna kände till undersökningens syfte, vilket kan minska trovärdigheten.

Intentionerna med studien var att få del av hur ett fenomen är beskaffat, det är alltså inte mängden och graden av förekomst av något som studerats. Därför anser jag att det var tillräckligt att utföra observationer på endast en förskola. Om avsikten i stället varit att undersöka hur ofta fenomenet förekommer anser jag att flera barngrupper från olika förskolor skulle behövt ingå i studien. I förhållande till studiens storlek anser jag mitt insamlade empiriska material vara tillräckligt stort för att få en trovärdig studie.

Bearbetning och analys

För att kunna besvara problemområdets frågor menar Patel och Davidsson (2003) att det krävs bearbetning och systematisering av det insamlade materialet. Rienecker och Stray Jörgensen (2002) förklarar att analys innebär att materialet delas in i olika

beståndsdelar. Mitt insamlade material består av anteckningar och ljudinspelningar från varje observationstillfälle.

Bearbetningen av materialet inleddes med att jag lade fram anteckningar från ett observationstillfälle i taget. Med anteckningarna framför mig lyssnade jag sedan på det inspelade materialet från samma observationstillfälle. Det var nödvändigt att lyssna på varje inspelning flertalet gånger, eftersom jag då kunde uttyda mer av vad som sagts. Eftersom det var grupper med flera barn och vuxna som spelats in pågick det vid flera tillfällen parallella konversationer, många av dem kunde jag tyda med stöd från mina anteckningar, medan det vid andra tillfällen inte gick att avgöra vem som pratade och vad som sades. Det som jag ansåg var väsentligt från ljudinspelningarna, det vill säga verbalt språk, transkriberades till papper, vilket krävde flera lyssningar och tillbakaspolningar. Det som jag inte valde att transkribera var då pedagogen läste högt ur en bok, när barnen sjöng samt då det var otydligt att höra vilka som pratade och vad som sades. Det blev ett mer lättöverskådligt material då ljudinspelningarna istället blev till textform.

När transkriberingen var färdig hade jag dels anteckningarna från observationstillfällena, dels anteckningarna med det transkriberade materialet. Detta utgjorde nu mitt grundmaterial till arbetet med att finna strukturer, mönster och teman. Analysen av materialet gjordes med stöd i ett sociokulturellt perspektiv som enligt Säljö (2010) betonar kommunikation och interaktion mellan individer. Jag undersökte kommunikationen som skett, hur samspelet sett ut samt vilka handlingar som förekommit. Vilka betydelser och konsekvenser det skedda fick studerades också. Anledningen till att jag undersökte kommunikation, interaktion och handlingar, samt vilken betydelse dessa komponenter fick, var för att kunna se hur de förhöll sig i förhållande till barnens inflytande. Genom detta kunde olika mönster och sammanhang upptäckas.

Under bearbetningen framträdde olika teman. Dessa visade att det som barnen påverkade var samlingens *inhåll*, *tiden* som samlingens olika moment varade samt *engagemanget* i gruppen. Det inflytande barnen hade uppstod genom olika former av egna initiativ samt genom pedagogernas arbetssätt. Dessa redovisas och behandlas vidare i resultatdelen.

RESULTAT

Under denna rubrik redovisas det resultat som framkom genom analys av studiens empiriska material.

Sammanfattningsvis pekar resultatet på att barnen påverkade samlingens innehåll, tidsfördelning och huruvida det uppstod engagemang i barngruppen. Barnen hade inflytande genom att använda sig av verbalt språk, kroppsspråk och handlingar. Pedagogerna gav barnen inflytande genom hänsynstagande till barnens erfarenheter, genom att värna om barnens aktiva deltagande samt genom att ge barnen valmöjligheter.

I resultatredovisningen har jag valt att återge några längre konversationer, anledningen är att jag vill möjliggöra för läsaren att få en bild av sammanhanget. I de exempel som ges redovisas barnen med fiktiva namn, det går att utläsa vilka som är flickor och pojkar då de fått traditionella flick- och pojknamn. Förskollärarna redovisas med Förskollärare oavsett vem av dem som avses. För att följa konfidentialitetskravet har vid behov några av namnen på platser som nämns i citaten utelämnats eller fingerats.

Barnens initiativ till inflytande

Resultatet visar att barnens inflytande uppstod på olika sätt. En variant jag funnit är att barnen tar initiativ till inflytande genom sitt verbala språk. Även kroppsspråk och handlingar visade sig vara betydande för barnens inflytande.

Inflytande genom verbala uttryck

I ett moment i en av samlingarna ger förskolläraren beskrivningar av olika djur och barnen ska gissa rätt djur. Det är sju barn som deltar vid tillfället. En del av barnen gissar rakt ut, trots påminnelser från förskolläraren om att räcka upp handen innan man svarar. En stund är det bara förskolläraren och två-tre av barnen som pratar, de andra blir åhörare även om de kanske funderar. När förskolläraren säger att de nu ska göra någonting annat uttrycker Sabina, som inte tidigare varit särskilt aktiv, sin önskan om att aktiviteten ska pågå längre. Förskolläraren går hennes önskan till mötes och Sabina blir nu mer engagerad och gissar svaren. Jag drar slutsatsen att det kan bero på att hennes önskemål respekterades. Vid en annan samling utförs samma aktivitet med skillnaden att förskolläraren har bilder på djuren som hon beskriver. Här fick jag se exempel på hur barnen tillsammans använder sig av sitt inflytande för att få som de önskar. Följande exempel visar vad som sades efter att aktiviteten var färdig.

Exempel 1.

Erik: Igen det var kul!

Anton: Jag hann ju inte säga någonting!

Förskolläraren: Fick du inte säga någon gång?

Anton: Ja.

Förskolläraren: Det fanns inte så det räckte till alla för det var bara sex bilder.

Erik: Men fröken kör igen.

Förskolläraren: Men nu vet ni ju vilka djur det är.

Mia: Men du kan väl blanda ihop dom!

Erik: Blanda!

Förskolläraren: Jag kan säga ett djur som jag inte har bild på.

Förskolläraren fortsätter sedan med att beskriva ett djur till. Här fick jag se prov på hur barnen hjälptes åt att utöva inflytande. Istället för att ge upp då förskolläraren menade att det inte gick att beskriva ett djur till kom de med ett kreativt förslag på hur detta kunde lösas. Förskolläraren valde visserligen inte att använda deras förslag men hon gick dem till mötes genom att beskriva ännu ett djur.

Nedanstående citat är ett annat exempel på hur barnen verbalt påverkar hur samlingen kommer att bli. Sekvensen är tagen från en samlings början, innan förskolläraren hunnit påbörja sin planerade aktivitet.

Exempel 2.

Nils: Igår var jag i badhuset! Det var inte i badhuset som är här utan ett som är jättestort i xxx.

Sandra: Du, där finns det en jättestor rutschbana som jag inte kunde åka.

Sandra: För fröken jag har åkt dit massor med gånger.

Ludvig: Hundratusen gånger eller?

Förskolläraren: Nu var det Nils som hade ordet, då får man vänta på sin tur. Ville du säga något mer Nils?

Nils: Att jag var i badhuset och det var asakul, men man får visst åka rutschkanan, jag åkte flera gånger.

Sandra: Nä det får man inte om man inte går i skolan eller nollan!

Nils: Nehe varför kunde jag åka den då.

Nu höjs tonlägena och barnen talar mer irriterat till varandra.

Förskolläraren: Det kanske finns olika rutschbanor där.

Nu börjar en diskussion om rutschkanan och några fler av barnen börjar prata i mun på varandra.

Förskolläraren: Nu pratar ni så mycket att det inte går att höra vad någon säger. Är det någon mer som vill säga något annars måste vi börja med det vi ska göra nu.

Efter den redovisade sekvensen blir det tyst i gruppen och alla utom ett av barnen räcker upp handen. Det är uppenbart att de har mer att säga. Förskolläraren ger nu ordet till var och en. Hon är noggrann med att alla ska få säga sitt. Eftersom det är sex barn som har saker att säga, vilket även bemöts med kommentarer från förskolläraren och de andra barnen, drar det ut på tiden. Barnen pratar om ämnen som på något sätt har koppling till det som Nils började prata om. Några av barnen kommer på nya saker att säga och räcker då återigen upp handen och får ordet. Till slut säger förskolläraren att de inte hinner göra det hon hade tänkt nu utan får göra något som går fortare istället. Detta menar jag visar på att barnen i hög grad styrde innehållet i samlingen. Förskolläraren valde att bemöta barnens önskan om att få berätta. Under observationerna har jag även sett situationer där förskolläraren istället valt att avbryta barnen för det planerade. I följande sekvens är det Lucas som har något att berätta.

Exempel 3.

Lucas: En gång när det var en mus ute då såg katten den. Och sen rev katten musen så att den hamna i gräset. Vi begravde den.

Förskolläraren: Ja, nu lägger jag ut lite siffror här.

Lucas: I sandlådan.

Förskolläraren: Det är noll upp till tio.

Här pågick det två olika aktiviteter. Lucas är inne i sin berättelse, medan förskolläraren påbörjar en planerad pedagogisk aktivitet. Jag observerar att bland de andra barnen är det några som lyssnar på Lucas medan några koncentrerar sig på vad förskolläraren säger och gör. Då många barn berättade något under längre stunder, lade jag märke till att barnen ibland tyckte att det var jobbigt att sitta stilla och lyssna på varandra. De hade kanske hellre föredragit den aktivitet som förskolläraren planerat för dem.

Inflytande genom kroppsspråk och handlingar

Under observationerna såg jag att barnen utövade olika varianter av inflytande på ett ickeverbalt sätt. Barnens kroppsspråk visade sig sammanfalla mycket med barnens verbala deltagande. Vid flera tillfällen visade de barn som inte deltog i konversationer eller svarade på frågor ett kroppsspråk som jag tolkade som tecken på ointresse eller uttråkning. Det gick vid flera tillfällen se att förskolläraren uppmärksammade de barnen. I exemplet nedan har alla barn, utom Elin, på förskollärarens uppmaning räckt

upp handen och berättat om vad som tidigare hänt i en bok, som lästes ur under föregående samling. Elin har suttit tyst med armarna i kors lite längre bak än de andra.

Exempel 4.

Förskollärare: Elin, du har inte sagt något. Kommer du ihåg vad som hände mer i boken?

Elin skakar på huvudet.

Förskollärare: Kommer du ihåg vad Mio berättade?

Efter ovanstående sekvens skakar Elin på huvudet ännu en gång. Förskolläraren fortsätter med att försöka få henne till att prata kring boken utan resultat. Tillslut frågar förskolläraren om Elin har någon annan favoritbok. Elin säger då att hon har det och börjar berätta om den boken. Här menar jag att Elin genom sitt kroppsspråk visar att hon inte vill prata om det förskolläraren valt. Förskolläraren uppmärksammar detta och försöker göra Elin delaktig genom att försöka hjälpa henne komma igång och prata. När detta inte lyckas ges Elin möjlighet till inflytande genom att välja något annat att berätta om.

Gällande kroppsspråkets betydelse för inflytande kunde jag även se att barnen genom detta kunde ha ett inflytande på varandra. Detta skulle kunna liknas med det som brukar benämnas som gruppsyck. Vid flera tillfällen under samlingarna kunde jag se att barnen, genom att visa olika kroppsspråk och minspel, kunde ha inflytande över hur de andra barnen betedde sig i olika situationer. Ett exempel på detta är från samlingen om kartor. Barnen har pekat ut och pratat kring flera olika länder. Förskolläraren konstaterar dock att kartan de tittar på inte är särskilt bra när det gäller att se små länder. Det är för tillfället relativt oroligt och okoncentrerat i gruppen. Förskolläraren hämtar en avsevärt större karta. När ett av barnen får se den visar hon på en överdriven min av förvåning och fascination och tittar på de andra barnen. Det kan liknas vid att dramatisera en känsla. När de flesta andra barnen ser hur hon gör härmar de henne, och blir också mycket entusiastiska över den stora kartan. Barnen blir efter detta mer fokuserade på kartan och ser gladare ut. Jag upplever att alla barnen tycker det är roligt och spännande. Här drar jag slutsatsen att flickan hade inflytande över hur de andra barnen upplevde aktiviteten. Genom att tydligt visa att hon tyckte att det var roligt fick hon med sig de andra. I en situation där innehållet i samlingen är högläsning kan jag se samma variant av inflytande. Läraren tar upp en bok och berättar för barnen att de ska läsa den. En pojke tittar då på två andra barn och himlar med ögonen och visar en sur min. Genast börjar de andra två göra likadant. Förskolläraren uppmärksammar då att en av dem senare gör detta och frågar; *"Vad är det Isabell, varför ser du ut så?"*. Isabell tittar då

med frågande min på pojken som började och sedan utbrister hon; "Tråkig bok! ". Här är det naturligtvis svårt för mig som observatör att veta om Isabell påverkades att tycka att boken var tråkig men jag vågar ändå påstå att Erik, som började med att genom kroppsspråk och minspel visa att han tyckte detta var tråkigt, kunde haft ett visst inflytande.

Under en av samlingarna fick jag tydligt se hur barnen på ett sätt använde sig av inflytande genom handlingar. Barnen fick röra sig till musik och förskolläraren var tydlig med att tala om att de fick röra sig precis hur de ville. Vid inledningen av musiken noterar jag att barnen tittar på varandra och att de väljer att härma en av de andra barnens rörelser. Vilket barn det är som blir härmat skiftar vid några tillfällen. Jag upplever det som att det blir en slags tävlan om vem som får äran att bli efterhärmat eftersom de barnen hela tiden försöker göra avancerade och roliga rörelser så de får med sig de andra. Under denna aktivitet kunde jag se hur barnen gladdes över att ha inflytande över hur de andra barnen valde att agera. Detta är en situation som dock tål att vända och vridas på. Å ena sidan kan jag se hur barnen som blir utsedda som dansledare får ett inflytande som de tycks trivas med. Å andra sidan tänker jag att de barn som härmar efter inte använder sig av sitt eget inflytande, gällande att välja hur de själva vill röra sig. Här uppkommer funderingar hos mig angående gruppsytryck kontra inflytande. Reflektionerna rör huruvida gruppsytryck står i motsatsförhållande till inflytande.

Genom handlingar och genom varierade grader av engagemang hade barnen inflytande över hur tidsfördelningen i samlingen såg ut. Tydligt blev detta i två olika exempel där högläsning stod på programmet. Vid ett av tillfällena var det under högläsningen okoncentrerat och oroligt i barngruppen. Förskolläraren valde då att sluta läsa efter en relativt kort stund vilket visas nedan.

Exempel 5.

Förskolläraren: Så, jag tror vi slutar där för jag tror inte ni orkar höra mer ur boken idag. Vi gör så att vi tar på oss och går ut istället.

Thea: Nu på en gång?

Sandra: Men frukten då?

Förskolläraren: Ni kan ta med er varsin frukt och äta ute.

Flera barn: Jaa!

Här uppmärksammade pedagogen att barnen hade svårt att sitta stilla och såg trötta ut och valde att avsluta tidigare, trots att samlingen i vanliga fall skulle pågått i ungefär tio minuter till.

Vid ett annat högläsningstillfälle satt barnen koncentrerat och lyssnade. Det märktes att de tyckte att det var spännande. Förskolläraren sa då att de skulle läsa en stund extra innan de gick ut vilket ledde till nöjda minner bland barnen. I dessa båda situationer anser jag att barnen hade inflytande över hur lång tid som lades på den planerade aktiviteten.

Pedagogernas betydelse för barnens inflytande

Det framkom i resultatet olika delar gällande pedagogernas betydelse, för huruvida barnen gavs inflytande. Det visade sig att barnen ges inflytande av pedagogen, genom att denne tar fasta på barnets intressen och erfarenheter, i val av samlingens innehåll. Att pedagogerna är måna om att alla barn ska vara delaktiga i aktiviteter och konversationer är även det något som framkom. Pedagogerna uppmärksammar ofta om något barn inte verkar engagerad och använder olika metoder för att få dem delaktiga. Slutligen visade det sig att pedagogerna vid upprepade tillfällen ger barnen valmöjligheter.

Pedagogernas uppmärksammande av barnets intressen

I resultatet kan jag tyda att förskollärarna ger barnen inflytande på ett indirekt sätt genom att de visar sig vara insatta i barnens tidigare erfarenheter och använder dem som utgångspunkt i samlingen. Detta blev särskilt tydligt i samlingen om flaggor och länder. Pedagogen tar upp länder som barnen har någon personlig erfarenhet av, antingen genom att de varit där eller känner någon med anknytning till landet.

Exempel 6.

Förskollärare: Tor, du har ju varit i Turkiet, det ligger här.

Tor: Litet land!

Förskollärare: och Sofia vart är det din mamma kommer ifrån nu igen, vet du det? Kazakstan va? Det ligger här.

Sofia som tidigare suttit tyst och stilla blir nu entusiastisk och tittar och pekar på Kazakstan.

Förskollärare: Vet du vilken del av Kazakstan som hon kommer ifrån?

Sofia: Kanske här, Kazakstan, där är det rosa!

Nu börjar några fler barn kommentera olika färger de ser på kartan.

Förskollärare: och Noa, du har ju varit i Tyskland det ligger här.

Noa: Åkt båt till Tyskland.

Förskollärare: Ja, det ligger här och här åkte du med båten.

Adam: Var det en jättestor båt eller?

Förskollärare: Det ligger här.

Arvid: Men det landet är större! (Pekar på Ryssland).

Förskollärare: Ja, det är Ryssland, det är ett stort land.

Tor: Världens största båt, det fanns affär.

Jenny: Där är det vatten! (Pekar på Östersjön). Och fröken, Sara som bor granne med min mormor, hon har varit i Grekland.

Förskollärare: Har hon det, det ligger här.

Tor: Men vad är det här då? (Pekar på Ryssland).

Förskollärare: Det är Ryssland men jag ska visa er var Sandra kommer ifrån, hon kommer från Indien, det ligger här.

Exemplet ovan är från en samling där åtta barn deltog. Vid detta tillfälle tar förskolläraren upp tre av de närvarande barnens erfarenheter. Dessutom visar hon vilket land en annan kamrat som går på avdelningen kommer ifrån, vilket är något som alla barnen kan relatera till. Förskolläraren ger barnen inflytande genom att ta upp sådant de kan relatera till. Samtidigt visar exemplet att flera av barnen blir intresserade av annat som inte tas upp vid tillfället. Adam och Tor börjar entusiastiskt prata om en båt och Arvid och Tor blir fascinerade av Ryssland. Jag inser att förskolläraren under denna och flera andra samlingar hamnade i ett dilemma. I detta exempel valde hon att fortsätta samlingen så som hon planerat, vilket enligt min tolkning gav barnen inflytande då den var utformad med hänsyn till deras erfarenheter. En annan möjlighet som även den skulle gett barnen inflytande hade varit att uppmärksamma det de tog upp, som att exempelvis prata vidare om båtar som Arvid och Tor visade sig intresserade av. Här ser jag hur olika varianter av inflytande kan ställas emot varandra.

I nedanstående sekvens visas en annan variant på hur förskolläraren låter barnen påverka samlingens innehåll. I kartboken får Jenny syn på en flagga som hon pekar på.

Exempel 7.

Jenny: Åh, kolla vilken fin flagga!

Tor: Kolla, vad är det för land fröken?

Förskollärare: Det är Malaysia. Ser ni vad det är för något på flaggan?

Jenny: En måne och stjärna.

Isabell: Det är väl en sol som är det.

Jenny: Ja sol menar jag.

Förskollärare: Det är så svårt att se på den här lilla bilden. Vi kanske kan se om vi hittar någon större bild, ska vi göra det?

Nästan alla barn i kör: Jaaa!

De går nu med förskolläraren till en dator och två av barnen får hjälpas åt att söka efter flaggan som sedan skrivs ut och sätts upp på väggen. Förskolläraren säger att de kan ta reda på mer om landet nästa gång. Här påverkades så samlingen kom att innehålla informationssökning och fortsatt arbete kring ett land, genom att Jenny visade sitt intresse för flaggan. Jag anser här att förskolläraren gav Jenny, och även de andra barnen då de alla föreföll intresserade, inflytande över samlingens innehåll.

Pedagogernas uppmuntran till barns delaktighet

Under observationerna kunde jag se att förskollärarna var måna om att alla barn skulle vara med. Vad som är anmärkningsvärt här är att förskollärarna, vid de tillfällen som försöken att få barnen delaktiga lyckades, använde sig av barnens inflytande. Nedanstående är ett exempel av vad som ligger till grund för de slutsatserna. Samlingen handlar om matematik och förskolläraren tar, med utgångspunkt från en bok, upp storleksbegrepp med hjälp av att relatera till olika vardagsfenomen. Tim och Sabina är okoncentrerade och har svårt att sitta stilla.

Exempel 8.

Saga: De stör! Kan ni ge er?

Sabina: Vadå då, jag gjorde inget, varför pratar du själv då?

Förskolläraren: Tim och Sabina hörde ni vad vi pratade om nu?

Tim och Sabina: Ja.

Förskolläraren: Hur stor var elefanten?

Tim: Vet inte.

Förskolläraren upprepar nu det som barnen missat. Barnen kan fortfarande inte låta bli att stoja och det blir mer irriterat bland de andra barnen som verkar intresserade av det förskolläraren tar upp. Tim visar sig bli intresserad då förskolläraren berättar om ormar, han blir engagerad i samtalet om hur lång en orm kan bli. Han har dock svårt att sitta stilla och hoppar upp och ner på golvet. Förskolläraren frågar då barnen om de ska mäta

hur lång en orm kan bli. Nu blir alla entusiastiska. Ett måttband hämtas och vi går och mäter på golvet i korridoren. Det är Tim och Saga som först får ansvaret för måttbandet. Med detta exempel vill jag visa på hur förskolläraren enligt min uppfattning gör Tim delaktig genom att ta upp och spinna vidare på det hon märkte intresserade honom. Hon gav dessutom Tim och Saga, som hade svårt att sitta stilla och lyssna, ett praktiskt uppdrag att utföra. Här anser jag att barnen genom sina behov och intressen har inflytande över vad som sker.

Barnen ges valmöjligheter

Under observationerna kunde jag vid några tillfällen se att barnen gavs valmöjligheter. Särskilt konkret blev detta under en samling där ett födelsedagsbarn firades. Flickan som fyllde år fick välja hur några av inslagen i firandet skulle gå till. Hon fick välja vilken gratulationssång som de andra skulle sjunga, vilket språk den skulle sjungas på samt om gratulanterna skulle sitta ned eller stå upp under sången. Ett annat inslag gällande val var att hon ur en bok fick välja vilken saga som förskolläraren skulle läsa. Här tolkar jag det som att det var ärofyllt att få välja, det var ett sätt för födelsedagsbarnet att få vara i centrum och påverka. Under en sångstund visade det sig att barnen även fick välja vilka sånger som skulle sjungas.

Ett annat moment där barnens val var ett inslag var när de efter en högläsningstund fick sätta sig och rita. Förskolläraren betonade att de fick rita precis vad de ville med utgångspunkt från det lästa. Här är det intressant att se hur barnen hanterade sin möjlighet att själva välja motiv. Alla barnen satt runt ett bord och kunde se varandras teckningar. Det var flera av barnen som satt och funderade och frågade sig vad de skulle rita. En pojke började rita och då blev de andra intresserade och tittade hur han ritade. När teckningarna var klara hade alla barn ritat nästan likadana motiv. Följande citat visar vad Arvid med bekymrad min utbrast efter att ha tittat på de andra barnens teckningar.

Exempel 9.

Arvid: Åh, nej! Jag ritade fel!

Noa: Får jag se?

Arvid: Jag tog fel färg!

Noa: Skulle det inte vara röd flagga?

Arvid: Jag får göra om.

Förskollärare: Men får jag se, man kan rita vilken färg man vill! Flaggor ser ju olika ut, vilket land har den flaggan du har ritat.

Så småningom kommer de fram till att Arvid har ritat Danmarks flagga medan övriga barnen ritat Sveriges flagga. Efter småprat kring detta ser Arvid istället glad ut och verkar stolt över sin teckning. Nämnvärt här är att även Noa direkt tycktes förstå att det var flaggans färg Arvid syftade på.

Här kunde jag se hur gruppsytryck påverkade. Arvid uttryckte först besvikelse över att hans alster avvek från de andras. Förskolläraren löste problemet genom att förklara att man fick måla som man ville, samt genom att uppmuntra Arvid till att stå fast vid sitt val och inte låta sig påverkas av hur de andra gjorde.

Resultatsammanfattning

Resultatet visar på barnens möjligheter till inflytande under förskolans samling. Barnens egna initiativ till inflytande yttrade sig genom att barnen använde verbalt språk, kroppsspråk och handlingar. Det verbala språket ledde till inflytande genom att barnen exempelvis med det som verktyg uttryckte huruvida de uppskattade en aktivitet i samlingen. Med verbalt språk berättade barnen också om sina erfarenheter och påverkade därigenom samlingens innehåll. Kroppsspråkets betydelse för inflytande framkom under observationerna, exempelvis i form av att förskolläraren uppmärksammade barn som med sitt kroppsspråk visade att de var uttråkade. Förskolläraren gav de barnen möjlighet till inflytande för att väcka deras intresse.

I resultatet framkommer på vilka olika sätt pedagogerna erbjuder barnen möjligheter till inflytande under samlingen. Pedagogerna tog hänsyn till barnens intressen och erfarenheter när det gällde val av innehåll för samlingen. Genom att uppmärksamma barn som inte var engagerade under samlingen och ge dem möjlighet till inflytande väckte de barnens engagemang. Pedagogerna gav också barnen möjlighet till inflytande genom att erbjuda dem valmöjligheter.

DISKUSSION

Nedan följer dels en metoddiskussion, dels en resultatdiskussion. Det som behandlas i metoddiskussionen är hur den kvalitativa observationsmetoden utföll. I resultatdiskussionen presenteras först en diskussion av studiens resultat kopplat till det sociokulturella perspektivet. Därefter diskuteras studiens resultat tillsammans med litteratur och tidigare forskning. Slutligen ges förslag på vidare forskning.

Metoddiskussion

Den kvalitativa metoden valdes med anledning av studiens syfte. Det var att undersöka hur barns delaktighet framträder i förskolans verksamhet, mer specificerat hur barns inflytande möjliggörs under förskolans samling. Jag ville här få reda på beskaffenheten hos ett fenomen och Starrin och Svensson (1994) pekar då ut den kvalitativa metoden som lämplig. Eftersom jag ville få en djupare förståelse för det valda forskningsområdet, och intentionerna inte var att undersöka egenskaperna på ett kvantitativt mätbart sätt, som exempelvis hur ofta de förekommer, anser jag att studiens kvalitativa metod var lämplig.

Valet att använda observationer i insamlandet av det empiriska materialet anser jag fördelaktigt eftersom jag precis som Arvastson och Ehn (2009) förklarar fick reda på undersökningsgruppens beteende och vilka konsekvenser detta fick. Innan observationerna påbörjades fanns en viss farhåga hos mig att jag med enbart observationer inte skulle kunna få ett svar på mina forskningsfrågor. Funderingar på om det skulle behöva kompletteras eller bytas mot intervjumetoden fanns. Efter genomförandet inser jag dock att det var en väl fungerande metod som passade mina intentioner. Vid en studie av större omfattning, tror jag att det skulle gå att utveckla några av de svar jag fått genom kompletterande intervjuer av både barn och pedagoger. Det kan ge en större förståelse för barnens och pedagogernas agerande.

Att som hjälpmedel under observationerna använda diktafon kombinerat med anteckningar ser jag som värdefullt. Jag inser att om endast ett av hjälpmedlen valts hade mitt empiriska material inte blivit lika trovärdigt. Om jag enbart antecknat hade mycket av det som sades inte registrerats eftersom det förekom att flera personer pratade samtidigt. Anteckningarna var betydelsefulla för att memorera det som inte skedde ljudmässigt. Här kan även tilläggas att barnen i min undersökningsgrupp är vana vid att diktafon används på förskolan, så de var inte distraherade av den vilket ovana barn kanske kunde blivit. Tankarna på att det kunde vara gynnande för materialinsamlingen att videofilma observationstillfällena finns. Jag hade då på ett enklare sätt kunnat återuppleva observationstillfällena och registrera sådant som jag nu kan ha missat. Videofilmning valdes bort med motiveringen att människor kan känna sig besvärade eller distraherade av att filmas, och då bete sig annorlunda mot i vanliga

fall. Om jag i dagsläget skulle utföra en ny studie med liknande intentioner skulle jag dock troligtvis välja att använda videofilmning för att få ett större analysmaterial.

Resultatdiskussion

Här följer först en diskussion av det sociokulturella perspektivets anknytning till studiens resultat. Sedan diskuteras konsekvenser av barnens verbala språk som redskap för inflytande, barnens inflytande på varandra och hur pedagogen erbjuder och tar tillvara barnens inflytande.

Studiens resultat urett sociokulturellt perspektiv

I ett sociokulturellt perspektiv betonar Säljö (2010) att samspel och kommunikation är väsentligt för barns utveckling och lärande. Resultatet visar att kommunikationen hade en central roll för barnens inflytande. Det kulturella redskap som av Säljö lyfts fram som betydande är språket. Det framkom att flera av barnen använde sig av sitt verbala språk då de påverkade under samlingarna. Därav kan jag instämma med det sociokulturella perspektivet om att språk är ett viktigt redskap. Förutom det verbala språket kunde jag uttolka att barnen även möjliggjorde inflytande genom kroppsspråket. För att detta ska kunna skefordras en uppmärksam pedagog, då det kan vara svårare att registrera barnets kroppsspråk än det verbala språket. Dock torde det vara av stor vikt eftersom alla barn inte har förmågan att uttrycka sig verbalt.

Vygotskij (1999) betonar att kollektivt samspel och samarbete är väsentligt för barns lärande och utveckling. Under observationerna skedde ett samspel mellan barnen då de kommunicerade med varandra, lyssnade på varandra och ibland utförde handlingar på liknande sätt som varandra. Genom detta kunde också barnen få inflytande på samlingens innehåll. Vygotskij (1999) anser att barn lär sig genom att samarbeta med, handledas av och imitera någon som är mer kunnig. Jag ser att samlingen kan utgöra en arena för detta. Barnen ges där möjligheter att lära av varandra samt av pedagogen. När det gäller barns inflytande och hur de kan påverka menar jag att det kan vara värdefullt för barnen att få uppleva hur och vad ett annat barn kan påverka. Det kan kanske inspirera dem till att själva ta initiativ till inflytande. Jag menar också att pedagogen har en betydande uppgift i att synliggöra på vilket sätt barn kan få inflytande.

Verbala språket som redskap för inflytande – konsekvenser och möjligheter

I resultatet fann jag den verbala uttrycksformen som en väg till barnens inflytande. Flera av barnen uttryckte sina intressen genom det verbala språket. Det fanns även en vilja hos barnen att få berätta om sina upplevelser och erfarenheter för förskolläraren och de andra barnen. Detta gör det angeläget att diskutera kring vilka konsekvenser det kan få för de barn, som på grund av olika orsaker, inte använder eller behärskar språket i lika

hög grad som andra barn. Olofsson (2010) menar att de samtal som äger rum i samlingen inte gör alla barn delaktiga eftersom blyga barn inte alltid kommer till tals. Även Jancke (1993) ställer sig frågan om barn i samlingen får lära sig att den som hörs mest får mest uppmärksamhet. Jag menar att man kan se på språket som en maktfaktor. Under observationerna blev jag varse om att det gällde för barnen att vara snabba med att uttrycka sig. Vid ett av tillfällena då aktiviteten bestod av att gissa djur var det bara några av barnen som deltog verbalt. Det var inte så att de barnen kom med rätta svar på en gång utan de resonerade och gissade högt, vilket gjorde dem delaktiga. För en stund hade de förskollärares uppmärksamhet för sig själva. Här förstod jag vad Olofsson (2010) menar när hon förklarar att en tydlig ledare behövs för att alla barn ska kunna bli delaktiga på lika villkor. Förskollärarna var vid flera tillfällen bestämda med att barnen skulle räcka upp handen och vänta på att få ordet, vilket gav alla en chans att få komma till tals. Samtidigt ställer jag mig frågan hur demokratiskt det egentligen är, att pedagogen på ett så konkret sätt visar sin maktposition. Jag förstår att det rör sig om fina avvägningar vid varje specifik situation huruvida förskollärares ledarroll ska se ut.

Ett sätt som jag bedömer skulle kunna vara värdefullt för alla barns möjligheter att få komma till tals, utan att förskolläraren ska behöva vara strikt kontrollerande, är att arbeta för att utveckla och främja barnens sociala kompetens. Fennefoss och Jansen (2009) pekar på släktskapet mellan demokratisk fostran och social kompetens. De menar att social kompetens handlar om ansvarstagande och respekt. Om barn får öva på att lyssna till varandra och ta ett gemensamt ansvar för att alla får komma till tals, menar jag att pedagogen skulle kunna vara mindre kontrollerande. Eftersom Arnér och Tellgren (2006) och Karlsson (2009) visar på att barn ibland ser på vuxna som mer auktoritära och inte alltid ifrågasätter dem ser jag en fara med att pedagoger ska behöva vara alltför styrande.

Huruvida barnet kan uttrycka sig språkligt handlar också om deras språkliga utveckling. Att arbeta främjande för språkutvecklingen har naturligtvis många skäl, men jag menar att möjligheterna till inflytande är en god anledning i sig. Då Bergström och Holm (2005) även framhåller förmågan att kunna argumentera och diskutera, som betydelsefulla i demokratin, menar jag att barnen i förskolan skulle gynnas av att öva på detta. Vid ett tillfälle (exempel 1) fick jag uppleva hur barnen lyckades argumentera och komma med kreativa förslag, vilket av Arnér och Tellgren (2006) anses värdefullt ur ett samhällsutvecklingsperspektiv. Jag menar att barnen här fick träna på att argumentera och uppleva att det lönade sig. Det handlar inte om att de kreativa förslagen barnen kommer med måste vara bra lösningar, utan det är den kreativa tankegången som här uppmuntras. Ferm (1993) menar att människor som inte tillåts vara konstruktiva blir passiva och oförmögna att påverka. Jag hävdar med stöd av Ferm att det kan vara så att om barn inte får uppleva att det är lönt att vara konstruktiv så kanske de ger upp och blir mer passiva.

Vid så gott som varje observationstillfälle uttryckte ett eller flera barn en önskan om att få berätta något. Vid just de samlingarna jag deltog i uppfattade jag det inte som planerat att barnen skulle berätta om saker. Huruvida de fick möjlighet att berätta varierade efter situation. Under en samling (exempel 2) tog barnens berättande och diskussioner i stort sett hela samlingsstunden i anspråk och förskolläraren valde att lägga det planerade åt sidan. Vid ett annat tillfälle (exempel 3) fick barnet konkurrera med förskolläraren, som samtidigt som barnet pratade, introducerade en aktivitet.

Jag har skäl att tro att barnens möjligheter att få berätta om sina erfarenheter för förskollärarna finns under andra stunder av förskoledagen, men jag reagerade på att det inte var inplanerat just under samlingarna. En orsak skulle kunna vara att förskolläraren känner barnen så väl att hon vet att de tar egna initiativ till berättandet, så det inte behöver planeras. Att jag reagerade på detta kan bero på att momentet varit ett stadigvarande inslag i de samlingar jag tidigare har erfarenheter från under min verksamhetsförlagda utbildning.

Barnens inflytande på varandra

I resultatet kunde jag se att barnen under samlingarna hade en viss påverkan på varandra. Vid några tillfällen då en ny aktivitet skulle presenteras eller inledas observerade jag hur några av barnen sökte uppmärksamhet hos andra, och visade dem tydligt med minspel vad de tyckte. Ibland fick de då respons tillbaka genom att de andra barnen då också visade sin förtjusning eller sitt missnöje. Med detta menar jag inte att barnen kan påverkas att tycka något annat än de skulle gjort annars, men menar att det ändå bidrog till ett annat engagemang och annan stämning. Jag framhåller att detta kan vara vilseledande för pedagogen. Det är lätt hänt att pedagogen vid en mindre noggrann utvärdering, får en uppfattning av huruvida något uppskattas av barnet, som inte helt stämmer. Löfdahl och Hägglund (2006) beskriver att det i barnens lek förekommer sociala maktstrukturer, och här menar jag att det även i samlingen skulle kunna förekomma att maktstrukturer utgör en viss påverkansrisk. I exempel nio fick jag uppleva hur förskolläraren uppmuntrade en pojke till att stå fast vid sitt eget val och inte låta sig påverkas till att göra likadant som de andra barnen. Ur ett demokratiperspektiv menar jag att det var positivt att förskolläraren tog tillfället i akt och förklarade att man fick rita som man ville och att det inte var sämre än de andras.

Pedagogens erbjudande om möjlighet till och tillvaratagande av barnens inflytande

I Simeonsdotter Svenssons (2009) studie visade det sig att barn erfor svårigheter som mindre då de var delaktiga i lärandesituationen. Vid ett tillfälle (exempel 4) kunde jag se hur förskolläraren lyckades göra en flicka som först inte ville prata delaktig. Förskolläraren ger flickan inflytande över sin situation genom att flickan får välja vad hon vill berätta om. Det kan ses som positivt att förskolläraren inte gav upp då flickan

inte kunde svara på det som var första uppgiften. Genom att ge flickan en uppgift hon behärskade kunde flickan, precis som de andra barnen, bli delaktig i lärandesituationen.

I Perssons (2010) studie uppgav pedagoger att barns engagemang och deltagande i deras lärande är betydelsefullt för demokrati. Det visade sig att förskollärarna i min studie var måna om barnens deltagande. De uppmärksammade ofta om barnen riktade sin uppmärksamhet mot något annat. Vid ett tillfälle är det två barn som inte vill sitta stilla och lyssna vilket skapar irritation i barngruppen. Genom att uppmärksamma vad som intresserar barnen, och välja att genomföra en aktivitet där barnen fick göra något praktiskt, lyckades förskollärarna få dem delaktiga.

Att pedagoger är bestämda över att barnen ska delta i samlingen ser jag som positivt i fallet som ovan när det leder till delaktighet på barnets villkor. Dock menar jag att detta blir negativt ifall pedagogerna vill att barnen ska delta mot sin vilja och det inte blir meningsfullt för barnet. Detta var inget jag såg under observationerna men har erfarenheter av från andra sammanhang. Jag instämmer med Olofsson (2010) som menar att samlingen bör få vara frivillig. Dock ser jag vilka praktiska konsekvenser detta kan få ifall barnen väljer att göra något annat. Men jag anser precis som Olofsson, att barnen, om samlingen är meningsfull och intressant, väljer att delta. I annat fall blir pedagogerna uppmärksammade på att de har anledning att fundera över samlingarnas upplägg.

Det visade sig i resultatet att pedagogerna låter barnen göra val under samlingarna. Westlunds (2009) undersökning pekar på att en pedagogisk verksamhet enligt studiens pedagoger bör vara utformad så barn ges valmöjligheter. Genom tidigare erfarenheter från förskolan har jag fått uppfattningen att valmöjligheter används för att ge barnen inflytande. Emilsson (2008) och Olofsson (2010) förklarar att barnens valalternativ är begränsade och barnen ges därför inte valmöjligheter fullt ut. Här instämmer jag med forskarna och menar att det kan vara vilseledande att enbart använda valmöjligheter för att öka barnens inflytande. Att låta barnen göra val kan ses som en viktig del av det demokratiska arbetet men jag menar att det finns andra väsentliga delar som kan lyftas fram.

Under observationerna kunde jag se hur förskollärarna tog fasta på vad barnen spontant visade intresse för. Tydligt blev detta då en flicka upptäcker en flagga som hon blir fascinerad av (exempel 7). Förskolläraren tillvaratog då flickans visade intresse och lät barnen arbeta vidare kring det. Engagemang och nyfikenhet väcktes i barngruppen. Här förstod jag hur betydelsefullt barnens inflytande är för förskolans pedagogiska verksamhet.

Avslutande reflektion

En slutsats för studien är att barnen gav uttryck för sina intressen på olika sätt. Om pedagogerna uppmärksammade och tillvaratog det barnet gav uttryck för gavs barnen möjlighet till inflytande. Min förhoppning med studien är att den ska väcka ett reflekterande förhållningssätt hos pedagoger angående barns inflytande. Att reflektera över innebörden av inflytande torde vara nödvändigt då detta är ett komplext område. Att pedagoger tillsammans diskuterar och reflekterar kring hur barns inflytande i förskolan kan främjas, kan förmodligen utgöra en god grund för arbetet med detta uppdrag.

Med det citat som utgör studiens titel, "*Jag hann ju inte säga någonting*" (Anton s.19), vill jag visa på en situation (exempel 1,s.19) där ett barn uttryckte sig på ett sätt som kom att leda till inflytande.

Vidare forskning

Den här studiens resultat visar att barnen kunde bli delaktiga i och ha inflytande över olika delar i samlingen. Genom att ta hänsyn till barnens intressen, värna om barnens aktiva deltagande och skapa valmöjligheter gav pedagogerna barnen inflytande. Under studiens genomförande och särskilt då jag kunde se vad resultatet visade har många nya tankar och frågor väckts hos mig. Relevant forskning skulle kunna vara att på ett fördjupat plan ta del av hur barn uppfattar delaktighet och inflytande, vad detta innebär för dem och om de anser sig ha inflytande i den pedagogiska verksamheten. Ett sätt som skulle kunna fungera är att intervjua lite äldre barn, kanske de som precis slutat förskolan om huruvida de upplevde att de fick inflytande i förskolan.

Då det visade sig att barnen i studien fick inflytande genom sitt verbala språk har jag reflekterat över vilka konsekvenser detta kan få. Detta menar jag skulle göra det relevant att undersöka barns delaktighet och inflytande i förhållande till det talutrymme de får i förskolan.

I min studie kunde jag se att pedagogerna gav barnen inflytande i stunden och att de tillvaratog deras erfarenheter. Men hur planerar pedagogen samlingen? På flera förskolor har pedagogerna gemensam planeringstid. Att få observera detta och få ta del av *om* och i så fall *hur* pedagogerna resonerar kring barns delaktighet och inflytande i planeringen av verksamhetens innehåll vore intressant.

REFERENSER

- Almgren, E. (2006). *Attfostra demokrater: om skolan i demokratin och demokratin i skolan*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2006.
- Arnér, E. (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Arnér, E. & Tellgren, B. (2006). *Barns syn på vuxna: Att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Arvastson, G. & Ehn, B. (2009). *Etnografiska observationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Befring, E. (1992). *Forskningsmetodik och statistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, M. & Holm, I. (2005). *Den svårångade delaktigheten i skolan: ett ungdomsperspektiv på hinder och möjligheter*. Lic.-avh. Linköping : Linköpings universitet, 2005.
- Doverborg, E., Pramling Samuelsson, I. & Qvarsell, B. (1991). *Inläring och utveckling: Barnet, förskolan och skolan*. Solna: Almqvist & Wiksell.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet: fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Diss. Göteborg: Göteborgsuniversitet, 2008.
- Emilson, A. & Folkesson, A-M. (2006). Children's participation and teacher control. *Early Child Development and Care*, 176: 3, 219 — 238.
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber AB.
- Fennefoss, A.T. & Jansen, K.E. (2009). *Småbarnspedagogik och praktikberättelser: pedagogisk dokumentation i förskolan*. Malmö: Gleerup.
- Ferm, C. (1993). *Demokrati i praktiken: handbok för lärare om samverkan med elever och föräldrar*. Stockholm: Runa.
- Hundeide, K. (2009). *Sociokulturella ramar för barns utveckling - Barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.
- Hwang, P. & Nilsson, B. (2003). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Jancke, H. (1993). *Att arbeta med sexåringar*. Stockholm: Liber.
- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2009). *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*. Stockholm: Liber.

- Jonstoj, T. & Tolgraven, Å. (1995). *En liten bok om att lyssna på små barn*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB.
- Karlsson, R. (2009). *Demokratiska värden i förskolebarns vardag*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2009.
- Kroksmark, T. (2003). *Den tidlösa pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, K. (2007). *Samtal, klassrumsklimat och elevers delaktighet: Överväganden kring en deliberativ didaktik*.
<http://mikromarc.his.se/mikromarc/wsRecInfo.asp?idno=250811> [Tillgänglig 2011-02-18]
- Löfdahl, A. & Hägglund, S. (2006). Power and participation: social representations among children in pre-school. *Social Psychology of Education* (2006) 9:179–194.
- Magneholme, I. & Krohn Solvang, B. (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Olofsson, B. (2010). *Meningsfull samling i förskolan*. Söderköping: Lärarförbundets förlag.
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2001). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, L. (2010). *Pedagogerna och demokratin: en rättssociologisk studie av pedagogers arbete med demokratiutveckling i förskola och skola*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2010.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige* 2003:1-2, 70-84 .
<http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/pramsher.pdf> [Tillgänglig 2011-03-02]
- Rienecker, L. & StrayJørgensen, P. (2002). *Att skriva en bra uppsats*. Malmö: Liber.
- Rubinstein Reich, L. (1996). *Samling i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Rubinstein Reich, L. & Wesén, B. (1986). *Observera mera!*. Lund: Studentlitteratur.
- Sheridan, S. (2001). *Pedagogical quality in preschool: an issue of perspectives*. Diss. (sammanfattning) Göteborg: Göteborgs universitet, 2001.

- Simeonsdotter Svensson, A. (2009). *Den pedagogiska samlingen i förskoleklassen: Barns olika sätt att erfara och hantera svårigheter*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2009.
- Skolverket. (2006a). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2006b). *Läroplan för förskolan. Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Starrin, B. & Svensson, P-G. (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2010). *Lärande i praktiken: Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedts.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [Tillgänglig 2010-09-07]
- Vygotskij, L. S. (1999). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.
- Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Westlund, K. (2009). Focusing Children's Participation: Pre-school teachers in Sweden describe their work with children's participation. I A. Ross (red.), *Human Rights and Citizenship Education* (s. 425 – 429). London: CiCe.
- Williams, P. & Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns samlärande: en forskningsöversikt*. Stockholm: Liber.
- Wood, D. (1999). *Hur barn tänker och lär: tänkandets utveckling i ett socialt sammanhang*. Lund: Studentlitteratur.
- Ødegaard Eriksen, E. (2007). *Meningsskapning i barnehagen: innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2007.

BILAGA

Information om studie
Läraryrket
Högskolan i Skövde
2011-02-28

Hej!

Mitt namn är Helena Gustafsson och jag studerar min sista termin av läraryrket på Högskolan i Skövde.

Just nu skriver jag ett examensarbete som handlar om barns möjligheter till inflytande i förskolans verksamhet. För att kunna genomföra detta arbete på ett bra sätt behöver jag genomföra observationer i förskolans vardag. Det är främst på samlingsstunden, som jag under några tillfällen kommer vara med att observera under. I mitt examensarbete kommer inga namn på varken barn, personal, förskola eller kommun att redovisas. Alla beskrivningar av verksamheten kommer också självklart att avidentifieras.

Jag ber därför om tillåtelse för att få observera situationer där ert barn eventuellt är med.

Om ni inte vill att ert barn ska ingå i de situationer som observeras, så meddela omgående detta till någon av pedagogerna på avdelningen.

Tack på förhand – kontakta mig gärna om ni har några frågor!

Med vänliga hälsningar

Helena Gustafsson

Mail X

Telefonnummer X